

ARESTA

LA REVISTA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA - IV ÈPOCA - GENER-FEBRER 2011 - Núm. 109

Subscripció anual: 20 € / Preu exemplar: 4 €

mobles

e

l'ebenista

projectes i dissenys a mida

ctra. vall d'aran, km. 10,7 · 25124 rosselló (lleida) · tel. 973 73 27 79 · fax 973 73 27 16

Carrer Acadèmia, 42

•

25002 LLEIDA

Tel.: 973 26 20 60 - 973 26 26 49

Fax: 973 26 52 40

arbones@toldosarbones.com

TOLDOS ARBONÉS

www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat

Pagès editors

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
Tel. 973 23 66 11 - Fax 973 24 07 95

<p>L'home de Tor La insòlita història de Palanca i els copropietaris d'una muntanya capaç de provocar una tragèdia Núria Comes</p>	<p>Amèlia adormida en les tenebres Francesc M. Franch</p>	<p>Divuit anys Vivències d'un escriptor des dels marges Josep A. Chauvell</p>	<p>GANDHI avui NOVIOLÈNCIA PER A UNA NOVA ERA POLÍTICA David Cortright</p>	<p>Versions de poesia europea per Màrius Torres Estudi i edició de Pere Ballart i Jordi Julià</p>	<p>Josep Pujol Cercós, alcalde de la modernitat Economia, política i societat a la Lleida dels anys vint (1927-1935) M. Creu Rosell Pujol</p>
---	--	--	---	--	--

ARESTA 109
GENER-FEBRER 2011
2
MUNTANYISME
VOLTA A MONTSERRAT, D'OEST A EST I DE SUD A NORD
Miquel Àngel Ramos Pinto

6
SENDERISME
16A DIADA DEL CAMÍ DE MUNTANYA
Patronat del Camí de Muntanya

7
TEMA DE PORTADA
XXII PREMI ÒSCAR RIBES
Equip Aresta

10
ARTICLE
LA REMODELACIÓ DEL LOCAL DEL CENTRE
Joan Ramon Segura

11
ARTICLE
PARLEM DE VOLCANS (II)
Manel Cortès

15
MARXA DE REGULARITAT DE LES TERRES DE LLEIDA
Josep Lluís Gàzquez

EQUIP DE REDACCIÓ: Mercè Ciutat, Josep Lluís Gàzquez, Mercè Gàzquez, Dolors Llordés, Carmina Pardo, Carles Sàez, Núria Solé. DISSENY GRÀFIC: Josep Herrándiz. EDITA: Centre Excursionista de Lleida. REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: C/Comerç, 25. 25007 Lleida. Tel.: 973 24 23 29. Fax: 973 23 44 97. E-mail: cel@cel.cat INTERNET: http://www.cel.cat IMPRIMEIX: Arts Gràfiques Bobalà, SL. DIPÒSIT LEGAL: L-39-1958. Tirada: 1.200 exemplars. Publicació no lucrativa. El CEL no es responsabilitza de les opinions dels autors. Es permet la reproducció però amb l'esment de l'autor i l'origen. Subscripció de 6 números: 20 euros. Preu del número: 4 euros. Impres en paper de cel·lulosa blanquejada sense clor.

COL-LABOREN:

Una nit de divendres de finals de desembre passat, vaig anar, amb un grup de la UdL, a visitar l'observatori d'Àger, en ple Montsec, que té un cel, diuen, transparent i lluny de la contaminació lumínica. Normalment al Montsec hi anem a fer excursions, o a enfilar-nos per canals, recórrer cingles, congostos, coves, avencs o a pujar amb BTT... però jo mai no hi havia anat a veure estels. Vam visitar l'anomenat edifici del COU, que té una gran cúpula de 12 m de diàmetre amb un planetari digital que recrea la formació del firmament i que es desplaça deixant el cel al descobert. A part d'aquest planetari, al cim del serrat de la Corona hi ha un telescopi de 80 cm de diàmetre, el més gran de Catalunya, i molt a prop de l'edifici del COU hi ha els observatoris de l'Agrupació Astronòmica de Sabadell. Fruit d'aquella visita, m'han vingut alguns pensaments.

A ull nu, podem veure centenars d'estels. Si estiguéssim a les fosques, sense cap llum que ens torbés (ni tan sols la de la Lluna), n'arribaríem a veure uns 3.000, però això és excepcional i sovint ens hem de conformar veient-ne uns 300. I en plena ciutat, potser ni 30.

Totes les estrelles que veiem al cel pertanyen a la nostra galàxia. Si ens hi fixem curiosament, veurem que són de colors. Les estrelles blanques o blaves són les més calentes i joves, les grogues són semblants al nostre Sol, i les ataronjades o vermelles són gegants i es troben al final de la seva vida. A l'hivern, mirant cap a la constel·lació d'Orió (al sud), resulta fàcil distingir aquests diferents colors dels estels.

Els homes de l'antiguitat van agrupar les estrelles, imaginant-se figures i dibuixos de persones i animals: són les *constel·lacions*. Així els era més fàcil recordar la posició que ocupava cada una, i s'orientaven millor en el cel. Per recordar-se del nom de les constel·lacions, van fer servir els de persones i animals que sortien en els seus contes i llegendes, com ara la constel·lació d'Hèrcules. Una de les moltes històries que m'ha explicat la Yoli és la del cinturó d'Hipòlita. Diuen que van encarregar a Hèrcules que robés el cinturó que portava Hipòlita, la reina de les Amazones (tribu de temibles dones guerreres). Hèrcules hi va viatjar acompanyat d'un grup d'amics. Hipòlita, en veure'l, es va sentir tan atreta pel musculós heroi, que li va oferir el cinturó. La deessa Hera, però, va intervenir disfressant-se d'amazona i va difondre el rumor que els estrangers havien segrestat Hipòlita. Les amazones, indignades, van atacar els forasters en una batalla molt dura. Al final, però, l'exèrcit d'Hèrcules va aconseguir endur-se el cinturó.

Així, companys i companyes, quan mirem el cel, no solament hi podem veure estels, sinó que darrere de cadascun d'ells s'hi amaga una història per poder contar en un refugi de muntanya o millor encara, fent bivac en una nit estelada.

I somiar...

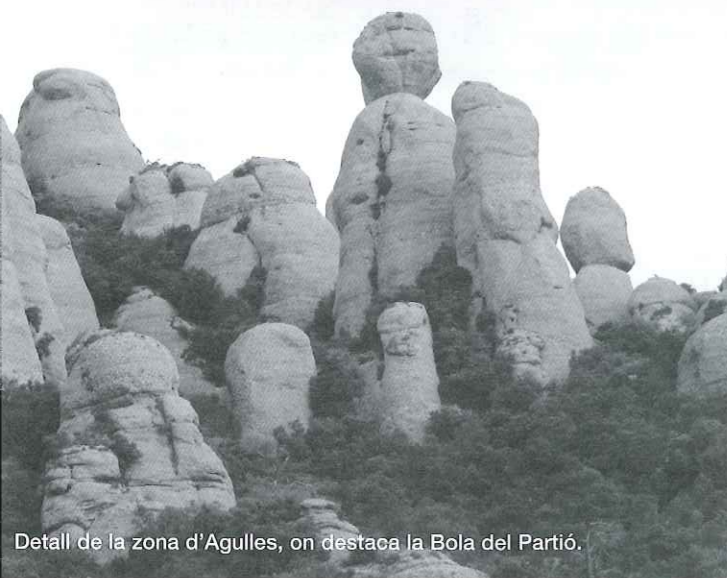
Dolors Llordés

FOTOS DE PORTADA I CONTRAPORTADA: *Travesia en Urbia*, de José Agustín Gurruchaga.

Volta a Montserrat, d'oest a est i de sud a nord

El Portell del Migdia, zona salvatge de Montserrat, a la regió d'Ecos.

Detall de la zona d'Agulles, on destaca la Bola del Partió.

Montserrat, la muntanya santa, el paradís dels escaladors, les formes capritxoses, la Moreneta, identitat catalana, la muntanya única... mai un massís no havia rebut tants qualificatius com passa amb Montserrat, al bell mig de Catalunya. Es tracta d'un accident geogràfic capritxós, de formes espectaculars i característic pel seu conglomerat, únic a tot el món. Provenent d'un antic

delta, les forces de l'orogènesi van aixecar fa milions d'anys el que avui coneixem com aquesta muntanya que tots els escaladors i excursionistes hem fet tan nostra i sempre ens ha atret els seus recorreguts i les seves parets. El que aquí us presento és una ruta amb punt de sortida i d'arribada a Can Maçana, tot recorrent d'oest a est i de sud a nord tot el massís. Es tracta d'un traçat exigent, en alguns trams cal posar a prova les nostres habilitats d'orientació i de bona interpretació dels plànols i en d'altres només cal seguir el camí i gaudir de les magnífiques vistes que ens proporciona aquesta talaia al cor del nostre país. Recorrerem indrets tan emblemàtics com el cim de Sant Jeroni (1.237 m) sastre de l'excursió, Agulles, Freres encantats, Ecos, passarem sota el Lloro, el Camell, la Prenyada, l'Elefant, el Cavall Bernat, els Flautats, la Mòmia, la Momieta, la Cadireta... comprovarem les dues cares de Montserrat (la sud, travessada per barrancs i on predomina l'alzina, i la nord, de marcats barrancs i amb vegetació típica de zones més humides). També, amb una mica de sort, la cabra hispànica ens farà alguna visita i podrem gaudir-la a escassos metres del camí. Prepareu les cames, la càmera de fotos i moltes ganes de caminar, ja que Montserrat amaga, a part dels racons que es visiten en aquest recorregut, molts més que poden ser visitats en una altra ocasió.

Distància: 20 km

Horari: 7 hores 20 minuts

Desnivell positiu: 1.278 metres

Sortim del pàrquing de Can Maçana (720 m), situat al costat del coll, a l'extrem oest de Montserrat, tot seguint una àmplia pista que és el GR172 i que si el continuéssim ens portaria fins al monestir, però tot just passat el Collet del Guirló (797 m), ens desviem vers la dreta, on hi ha indicació del refugi Vicenç Barbé. Seguint les

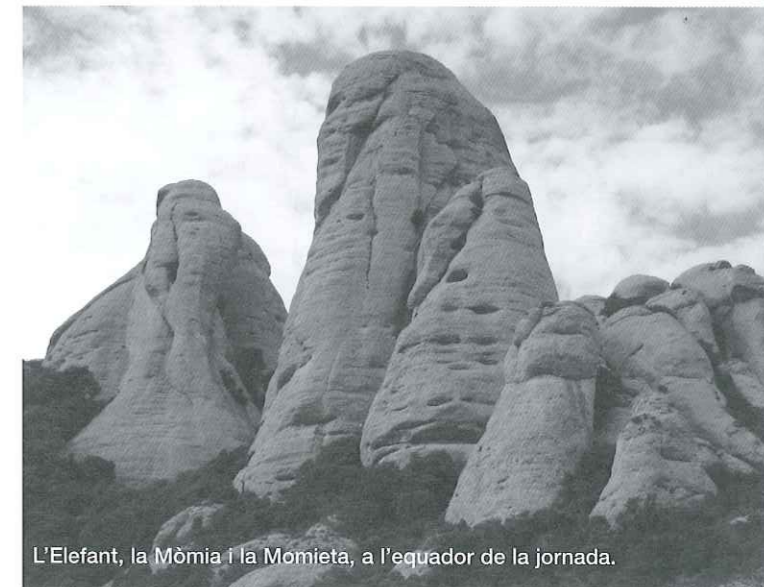
marques grogues i blanques per un estret camí que va guanyant alçada a poc a poc, arribem al peu del Coll de la Portella, que separa les dues agulles amb aquest nom. L'assolirem amb una petita grimpada sense complicacions (24 min. 883 m). Amb vistes a la regió d'Agulles, perdem alçada pel camí estret i el seguim envoltats de vegetació densa fins arribar al refugi Vicenç Barbé (31 min. 890 m).

Continuem tot seguint les marques de petit recorregut i anem pujant i baixant fins a arribar al fons d'un dels barrancs. A continuació cal pujar per un fort pendent pel camí que va fent zigzagues fins al Pas del Prínceps (53 min. 971 m). Continuem el camí, ben marcat, i passem pel Coll de Porc (1 h, 01 min. 974 m). Si creuéssim aquest coll passariem al vessant nord i en poc més de mitja hora tornariem a estar al punt de sortida. Aquest no és el cas i continuem en direcció est tot passant pel Coll del Miracle (979 m). El camí es troba envoltat per una abundant vegetació i les pujades i baixades es van succeint fins que arribem al Coll de les Comes (1 h, 33 min. 990 m) on trobem unes cordes per davallar per una escaleta que no suposa problemes. Aquí baixem fortament per una llosa (cal vigilar si està mullada) i ens plantem en la Coma dels Naps de Dalt. Sempre seguint les marques arribem al Coll del Montgrós (1 h, 52 min. 1.120 m). En aquest punt ens podem desviar a la dreta i en cinc minuts assoliríem aquest cim de 1.133 metres que constitueix un perfecte mirador del vessant sud montserratí.

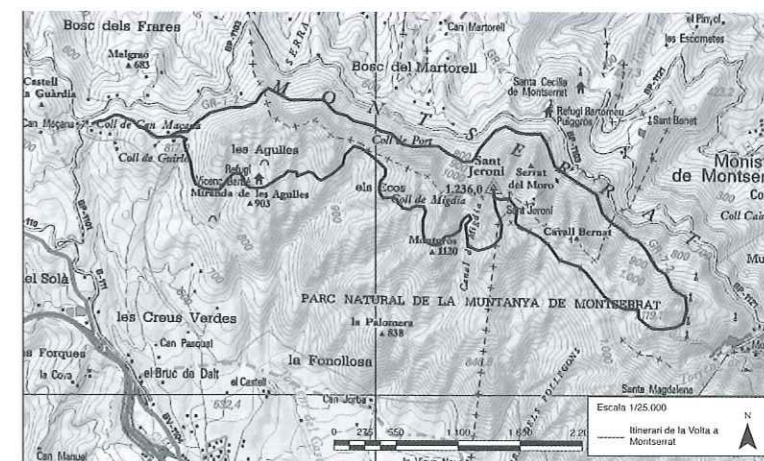
Continuem la nostra excursió i entrem a la zona d'Ecos, una de les zones més allunyades i apartades del massís. Tornem a perdre alçada passant per un pas característic a tocar de la paret i vigilant les marques de PR i les fites presents deixem el camí que porta al Portell del Migdia i ens desviem fortament vers el sud i per terreny de

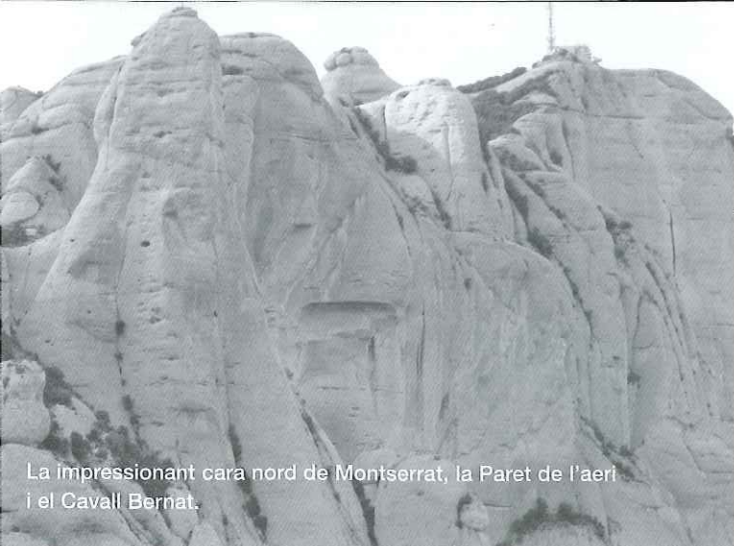
La Prenyada, on destaca la fissura de la via Gómez-Xaulmet.

L'Elefant, la Mòmia i la Momieta, a l'equador de la jornada.

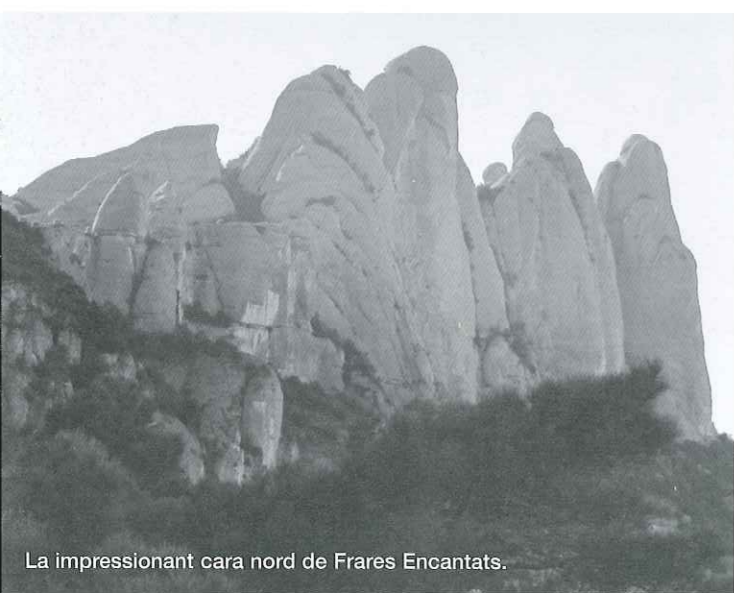
nou ascendent. Aquest tram és el més perdedor, per tant aneu amb compte de no extraviar-vos. Finalment arribarem al Coll del Camell (2 h, 48 min. 1.025 m), just al peu mateix d'aquesta agulla. Seguim el camí i a l'alçada de les Pinasses (1.139 m) ens desviem a l'esquerra i en pocs minuts trobem el camí que puja a Sant Jeroni (3 h, 06 min. 1.150 m), al qual arribarem per un camí cimentat i un últim tram d'escales (3 h, 13 min. 1.237 m i sastre del recorregut). Dalt del

La impressionant cara nord de Montserrat, la Paret de l'aeri i el Cavall Bernat.

Els Flautats i el vessant nord de l'Elefant, des del Camí de l'Arrel.

La impressionant cara nord de Frares Encantats.

cim hi ha un ampli mirador amb una taula dels vents i tot el conjunt de muntanyes i indrets que es poden divisar des d'aquest cim privilegiat: al nord el Bages i el Pirineu, al sud l'Anoia i les terres del Penedès, a l'est Collserola, l'amagada Barcelona i el delta del Llobregat, i a l'oest la

Terra Ferma... val la pena prendre uns minuts de descans, que ben merescuts els tenim!

Reprenem l'activitat (3 h, 27 min.) i desfem l'últim tram d'ascens, passant per l'ermita de Sant Jeroni (1.149 m) tot deixant el ciment i seguint el camí molt ben marcat. A les 3 h i 43 min. deixem aquest camí (que porta cap al funicular de Sant Joan per la base dels Gorros) i trenquem a l'esquerra. Ara el camí segueix el Torrent de Sant Marià fins que arribem al Pla dels Ocells (4 h, 05 min. 930 m). Aquí el camí es bifurca i agafem el trencall de l'esquerra, on remuntem per passar per la base de la Panxa del Bisbe i arribar a la Plaça de Santa Anna (4 h, 14 min. 895 m), on deixarem el camí i ens dirigirem a l'ermita de Sant Benet, pel GR-172, que ja no deixarem fins al final de l'excursió. Abans d'arribar-hi, deixarem el desviament a l'esquerra i seguirem el GR, passant per una porta de ferro abandonada fins al Pla de la Trinitat (4 h, 28 min. 935 m).

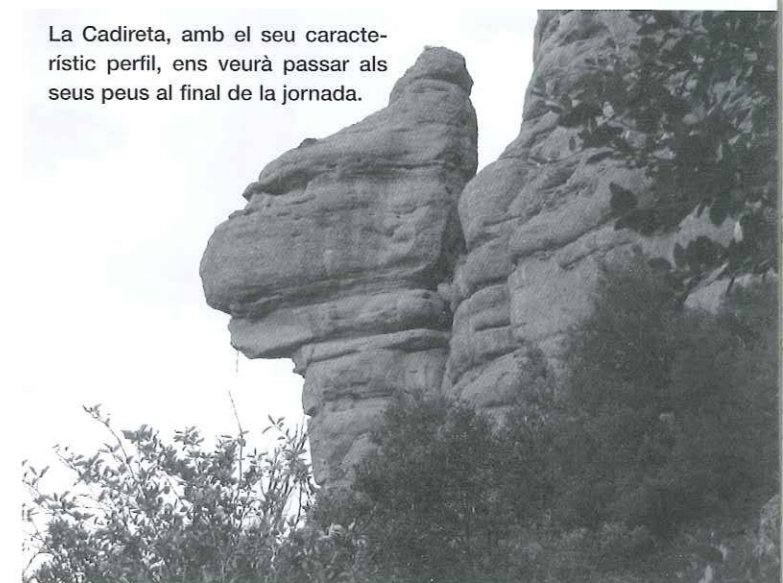
A partir d'aquí, l'itinerari canvia de rumb considerablement i es va desviant vers l'oest per un camí que va guanyant en panoràmiques, anomenat Camí de l'Arrel. Contornegem els Flautats i anem perdent alçada suaument per un caminet que en alguns llocs no supera el mig metre d'amplada i de vegades sembla perdut per la vegetació, però sense possibilitats de perdre's. Davant nostre apareix la impressionant Paret de Diables i el mític Cavall Bernat, tot aixecant el seu perfil que li confereix la seva cara nord. Són moments per gaudir de la travessa. Aquest camí en suau descens va entrant i sortint de tot el seguit de barrancs que travessen aquest vessant. En aquest tram és important seguir les marques blanques i vermelles, ja que alguns recorreguts de PR i corriols es creuen en el nostre itinerari. Quan ja portem bona estona gaudint d'aquesta zona, arribem a la cruïlla de Santa Cecília (5 h, 27 min. 700 m) on el monestir és ben visible i si

tenim ganes encara ens podem desviar per visitar-lo. Al costat també cal comentar que hi ha el refugi Bartomeu Puig-gros, que sol estar obert els caps de setmana des d'abril fins al pont de la Puríssima, i durant l'estiu, tots els dies.

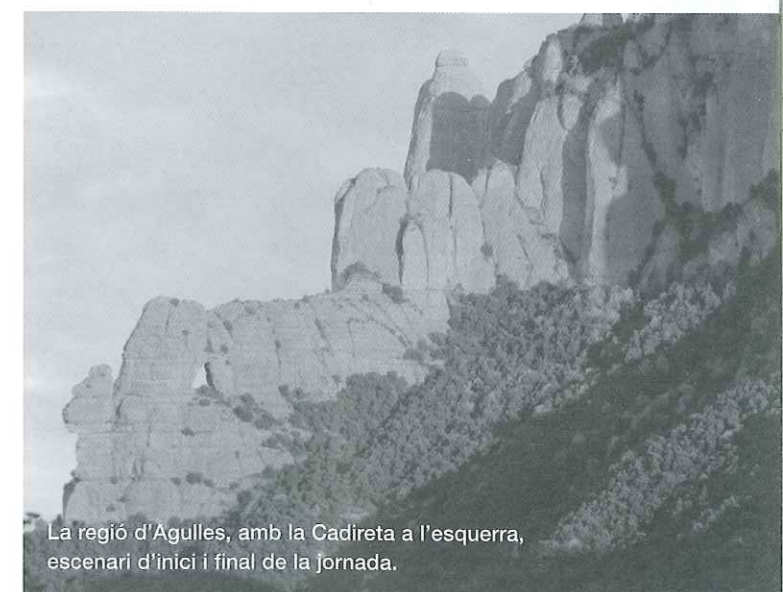
Tant si ens aturem com si no, seguim el GR passant pel desviament que porta a l'entrada de la Canal de Sant Jeroni (5 h, 39 min. 735 m), per on puja un camí directe al cim més alt de Montserrat, però que en els últims anys ha patit molta erosió i fa feixuga la pujada. Ara el recorregut torna a pujar de forma decidida pel Camí de la Font de la Llum fins que a l'alçada del desviament cap al Portell del Migdia (5 h, 57 min. 816 m, amb pal indicador) la pujada es va suavitzant i als pocs minuts trobem un passamà per creuar el barranc que baixa d'aquesta portella. Seguim l'itinerari amb petites pujades i baixades fins que arribem a la cruïlla amb la Canal del Miracle (6 h, 19 min. 765 m). Al cap de dos minuts trobem unes escales fetes a la roca on hi ha una barana i un passamans per fer més fàcil la pujada o la baixada si es fa l'itinerari en sentit contrari. Quan ja portem 6 h i 35 min. trobem un pal indicador al peu dels Frares Encantats i amb una alçada de 752 m. Ja queda menys, tot i que estem cansats encara ens queda un últim esforç. Passem la cruïlla amb el Coll de Porc (6 h, 46 min. 837 m) i encetem l'última pujada de la jornada fins que passem sota la imponent Cadireta, on amb una mica de sort podem veure alguna cordada negociant aquest llarg tan impressionant com és el seu sostre (6 h 52 min. 830 m). Continuem als peus de la Paret de les Agulles i tornem a passar pel Collet del Guirló (7 h 06 min. 797 m), per on hem passat a primera hora del matí. Seguim el camí que ja s'ha transformat en una ampla pista i arribem finalment en forta baixada al punt de sortida, aparcament de Can Maçana (7 h 20 min. 720 m).

El monestir de Santa Cecília, al vessant nord de Montserrat.

La Cadireta, amb el seu característic perfil, ens veurà passar als seus peus al final de la jornada.

La regió d'Agulles, amb la Cadireta a l'esquerra, escenari d'inici i final de la jornada.

Aquest itinerari va ser realitzat l'1 de novembre de 2010.

Cartografia utilitzada: *Montserrat. Parc Natural de la Muntanya de Montserrat*. Editorial Alpina. Escala 1/25.000.

Text i fotos: Miquel Àngel Ramos Pinto

16a diada del camí de muntanya: camí de Millà al puig de Millà

Malgrat la previsió meteorològica de pluja i fred, prop d'un centenar d'excursionistes es va aplegar a la plaça del llogarret de Millà en la vall d'Àger per condicionar el senderó que puja al puig de Millà (1.025 m).

La veritat és que enguany no vam haver de treballar ja que els amics i amigues de Camins de Muntanya ja havien netejat el sender. Havien dedicat deu sortides per deixar el tradicional camí net com una patena. Durant la Diada vam col·locar el cartell a la sortida del poble —col·laboració del Consorci del Montsec— i vam netejar la font i els rentadors que havien pràcticament desaparegut pels esbarzers que els havien colgat.

Vam pujar fins a la cova del Biot o del Peraire, d'unes dimensions modestes però que va captivar l'atenció de tots i especialment de la nom-

brosa mainada. Molts d'ells no havien baixat mai a una cavitat.

Finalment vam pujar fins a la carena i vam coronar el vèrtex del puig de Millà però el coscoll no ens permeté fruit d'una bona panoràmica. És recomanable continuar una estona fins al cap dels cingles sobre l'embassament de Canelles i contemplar una visió superba sobre el Montsec de Corona i el de l'Estall separats pel vertiginós Congost de Mont-rebei.

Estem sobre el congost de Fet, al qual només es pot accedir amb piragua.

A la tornada vam tenir ocasió de degustar un aperitiu facilitat pels habitants de la vall, l'empresa Sant Miquel i el Centre que va permetre gaudir de la companyonia i conversa dels amics i amigues que havien participat en la Diada.

No vam poder accedir a l'església de Millà perquè tristament presenta un estat ruïnós que fa perillosa la seva visita. Es tracta del temple més gran de la vall després del d'Àger. S'ha obert un compte bancari per recollir aportacions voluntàries per arranjar el monument que és: 2100 2469 97 0200016325.

Només resta donar-vos les gràcies per ajudar-nos a millorar el coneixement de les nostres contrades recuperant camins que han caigut en l'oblit de tots. I com va ressenyar en Pep Godoy, el sender que hem recuperat esdevé una excursió ideal per realitzar una matinal per la seva proximitat amb la nostra ciutat i que de ben segur que ens deixarà un bon regust de boca.

Quin nou camí ens redescobriran la propera Diada? Ja només ens cal esperar 364 dies.

Gràcies a tots i a totes.

Patronat del Camí de Muntanya

XXII PREMI DE FOTOGRAFIA ÒSCAR RIBES

A Lleida 9 de novembre de 2010,

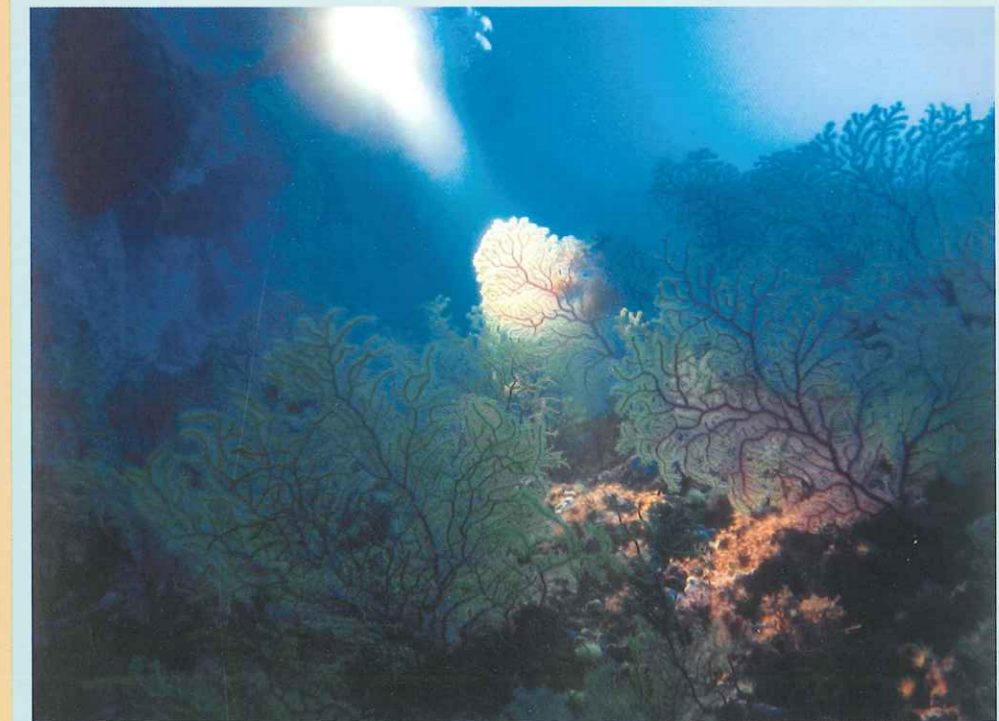
Reunits el jurat qualificador del XXII Premi Fotogràfic Òscar Ribes constituït per: Sr. Oriol Cuadrat (soci del CEL), Sr. Salvador Capdevila (soci del CEL), Sr. Norbert Gàzquez (soci del CEL), Sr. Enric Rodríguez (fotògraf), Sr. Josep Maria Vidal (fotògraf); acorden concedir els següents premis:

Grand Teton, de Juan José López Azurmendi (Bergara). Premi millor foto paisatgística.

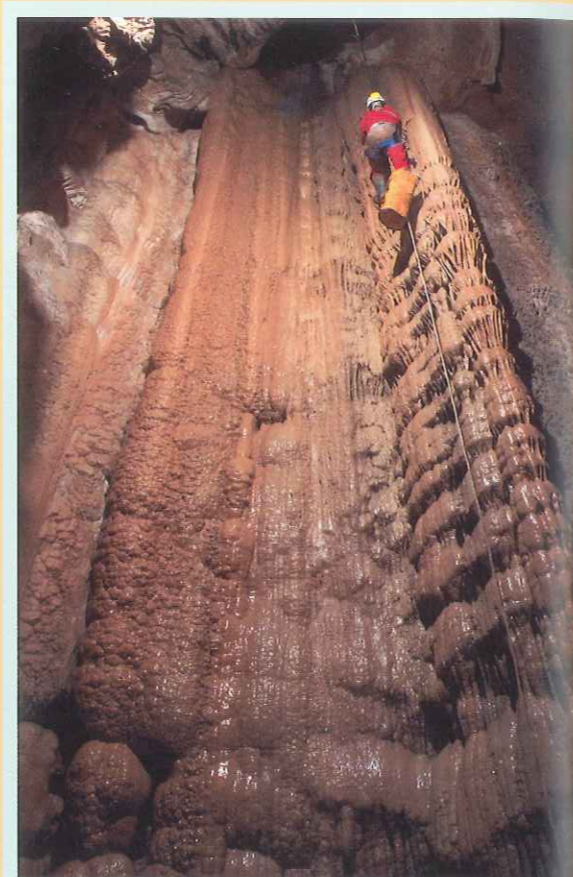
Costabona, de Pere Font Ruiz (Olot). Premi millor foto BTT.

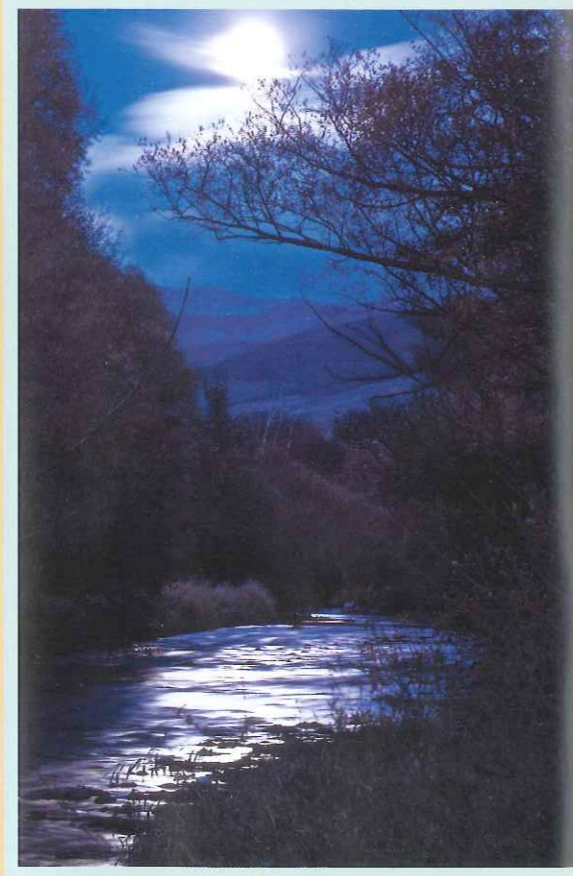
Un rayo de luz ilumina las gorgonias, de Alberto Pérez Milla (Barcelona). Premi millor foto d'activitat d'aigua.

Travesia en Urbia I, II i III, de José Agustín Gurruchaga (Bergara). Premi millor col·lecció.

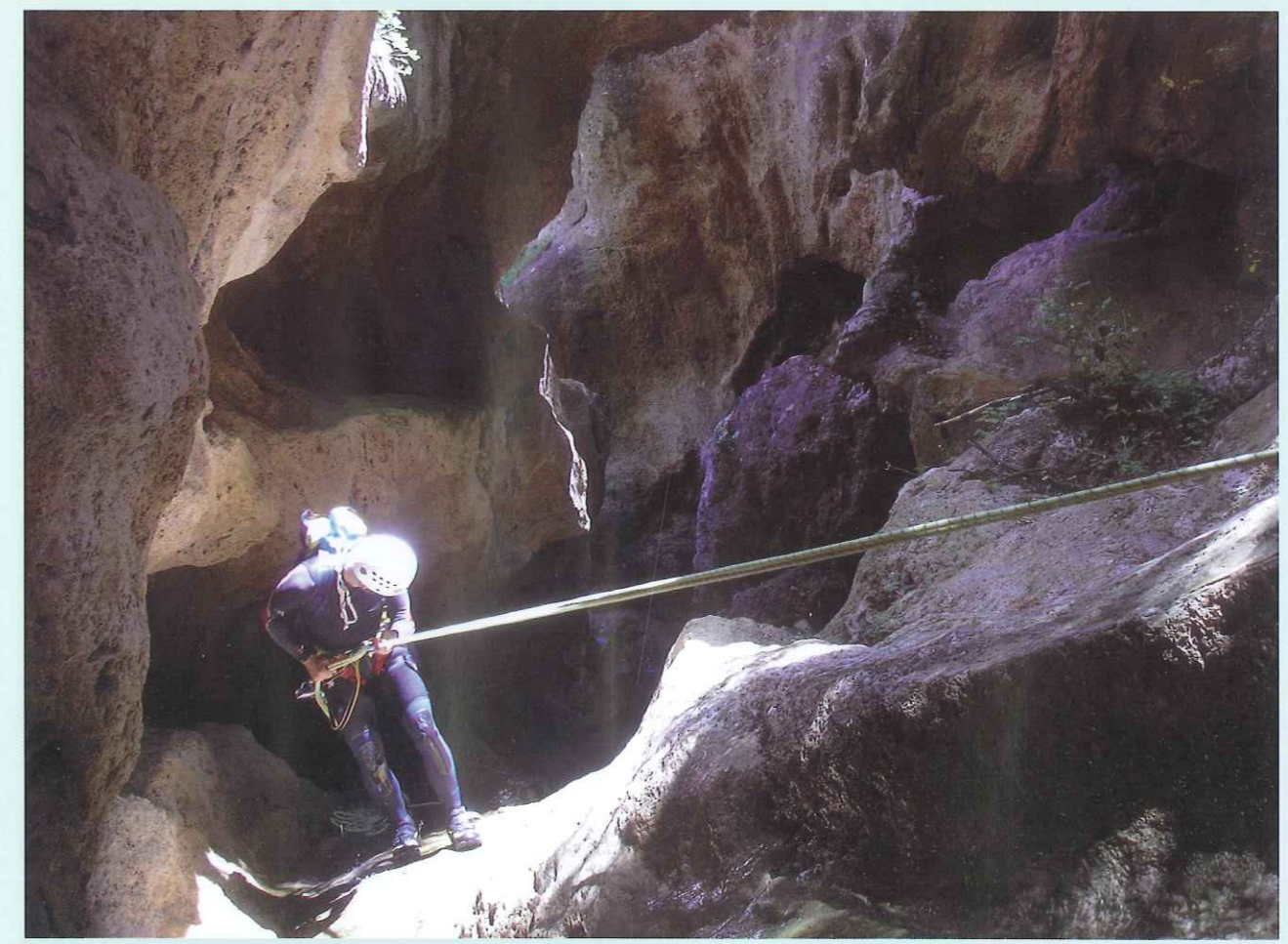
Catoppa 3ª povetons (colada), d'Antoni Satorra Vallverdú (Lleida). Premi millor foto espeleologia.

La lluna sobre el Segre, de Sofia Gómez Zucar (Lleida). Premi especial "Riu Segre".

Martín en Citta Sissa Sassolungo I, de Benito Cantero (Bergara). Premi millor foto d'alpinisme i escalada.

Fil de llum al barranc Mas del Frare, de Gemma Esteve Orteu (Lleida). Accèssit social.

La remodelació del local del Centre

El 17 de desembre ens vam aplegar un bon grapat de socis i sòcies per celebrar la cloenda de les obres del local. Alguns vam recordar aquell mes de juny de 1996 quan vam inaugurar el nou local del carrer Comerç. Havíem decidit abandonar la vella i rànica seu dels porxos de la Paeria. Va ser una aposta decidida i valenta en què es va fer una derrama voluntària entre tots.

En els anys següents la veritat és que no s'havia fet gaire cosa i sense adonar-nos-en, el flamant local havia anat quedant envellit. La Junta Directiva, en l'Assemblea de l'any 2008, va proposar com un dels objectius remodelar el local. L'any següent no es va fer res i en l'Assemblea del 2010, un grup de socis van prendre el repte d'iniciar el projecte.

Va ser en Lluís Taberner qui va agafar el toro per les banyes i va tirar el programa endavant. Va tenir la lucidesa de treballar en equip. Una tasca molt difícil, a la qual no hi estem gens acostumats. Es van apuntar al carro en Salvador Capdevila, la Maribel Tortosa i el seu company en Josep Sierra. Van saber demanar consell a en Carles Sàez. En Josep Balagueró va tornar a fer números per assumir aquest nou repte.

Ens van ajudar en Ramon Pach, en Josep Gorgues, els Socis de Juneda, en Joan Torres, en Josep Lluís Gàzquez, en Xavier Roselló, en Jordi Timoneda... i molts més. Tants i tants que ara tinc el convenciment d'oblidar-me'n un grapat i als quals demano perdó per avançat per la meua parca memòria.

Els ens van saber donar una lliçó de constància, de treball, d'altruisme desinteressat. Van tornar a demostrar-nos que el potencial del Centre són els seus socis i les seves sòcies.

Per acabar, només donar-vos les gràcies i desitjar a tots que fruiu de les noves instal·lacions.

Joan Ramon Segura, president del CEL

Fotografies: Joan Laso

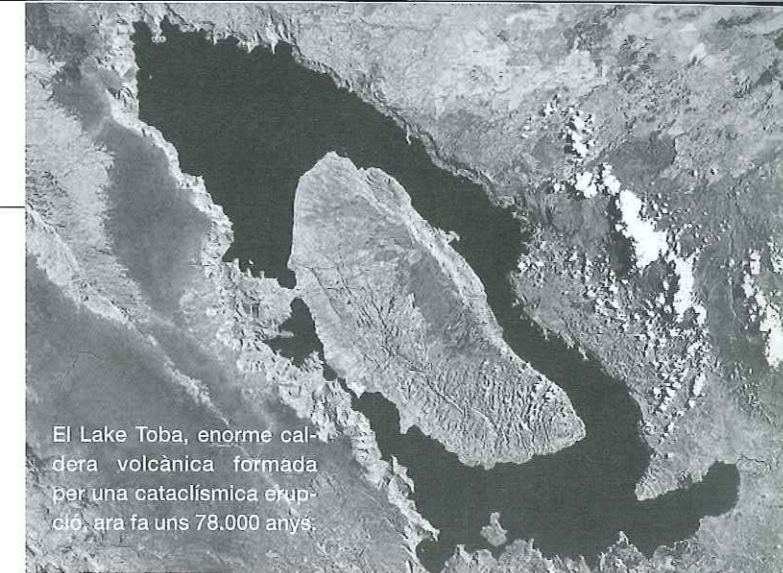
Parlem de volcans (II)

Les grans erupcions. Al llarg dels segles, el nombre d'erupcions és incommensurable. Algunes, però, han estat prou catastròfiques per esdevenir fites a la història de la Terra. De les molt antigues, només se sap el que resulta dels estudis geològics, com la que va tenir lloc a l'actual parc de Yellowstone fa 600.000 anys, que ejectà 1.000 km³ de lava, cendres i lapil·li (VEI = 8), deixant com a cicatriu una caldera de 70 km de llargada. Les erupcions d'aquesta envergadura no van ser pas rares durant el Terciari i el Quaternari. Sense retrocedir tan enrere, heus ací algunes (no totes) de les més grans, per ordre cronològic:

Toba (Sumatra, 76.000 anys abans de la nostra Era). És la més gran erupció volcànica esdevinguda a la Terra des del Pliocè. Se li suposa un VEI superior a 8, i donà origen al que actualment és el llac volcànic més gran del planeta, una caldera de 100 x 30 quilòmetres, amb una fondària màxima de 500 metres. De la importància dels dipòsits de cendres, comparats amb els d'erupcions més recents, es dedueix que la del Toba degué originar una seriosa alteració del clima, i l'extinció de la vida en una àrea immensa. Tanmateix, i tal com hem dit, a l'Era Terciària hi va haver erupcions encara més grans, segurament amb un VEI = 9 o superior, segons resulta del gruix dels dipòsits de cendres estudiats.

Taupo I (Nova Zelanda, 26.500 anys abans de la nostra Era). L'erupció, de gran violència (VEI estimat = 7,6), llençà a l'atmosfera uns 430 km³ de productes volcànics (lava, escòries, cendres). També degué causar una notable alteració climàtica.

Vesubi (Itàlia, any 79 dC). L'erupció del Vesubi, seguida de prop per Plini *el Vell* (a qui el seguiment li costà la vida), és potser la més cèlebre de la història. El Vesubi havia estat inactiu molts segles, fins al punt que ningú no sabia que fos un volcà, i estava cobert de vinya i bosc fins al cim. El 24 d'agost de l'any 79, després d'uns quants dies de terratrèmols premonitoris, esclatà llençant una gran massa de lapil·li i cendres, soterrant la vila de Pompeia sota un gruix de 6 metres, i també Herculànum, sota molts metres de lava i fang volcànic. La columna de fums i cendres s'enlairà fins a 30 km, com es

El Lake Toba, enorme caldera volcànica formada per una cataclísmica erupció, ara fa uns 78.000 anys.

dedueix per la distància des de la qual era visible. A aquesta erupció se li atribueix un VEI = 5. El Vesubi ha tingut altres erupcions els anys 203, 472, 512, 1631 (amb 3.000 víctimes), 1906 i 1944, la darrera, també molt destructiva i que (cosa no tan sabuda) causà la pèrdua de 88 avions de la USAF en plena Segona Guerra Mundial.

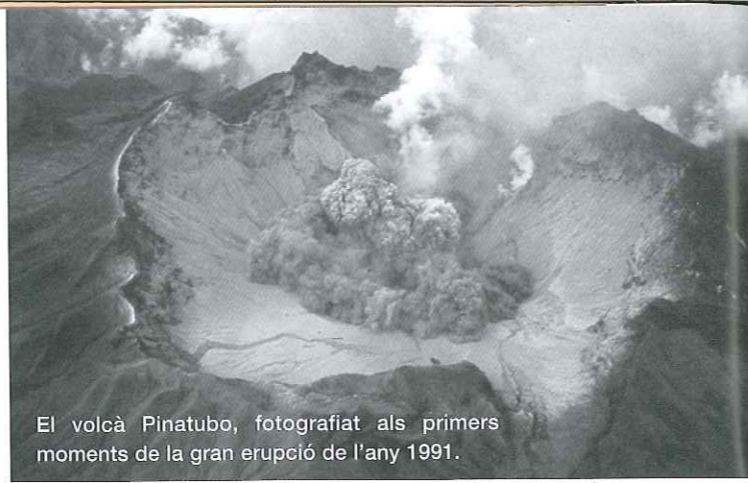
D'estudis realitzats al Vesubi (i també a l'Etna) sembla haver-hi una correlació entre els períodes de calma i la violència de les erupcions: a més temps d'inactivitat, més violent és el despertar del volcà. Si aquesta correlació és certa, no ha d'estranyar que, després de segles d'inactivitat, un volcà es desperti amb fúria terrible (com el Krakatoa, el Pinatubo, etc.).

Taupo II (Nova Zelanda, 180 dC). Una altra gran erupció del mateix volcà que ja n'havia experimentat una anterior, enorme, uns 26.700 anys abans. La de l'any 180 va atènyer un VEI = 6,4, s'ejectà una massa de 30 km³ de materials en pocs minuts. Naturalment, tot això no se sap per cap crònica escrita, sinó per l'estudi dels dipòsits de lava i cendres.

Baekdu (nord de la Xina, 969 dC). Situat a la frontera entre la Xina i Corea, aquest volcà no és lluny del sistema de Kamtxatka, que compta amb més de 150 cons eruptius, dels quals uns 30 en activitat. El Baekdu (nom coreà. El xinès és *Changbai*, que significa *muntanya sempre blanca*) és un estratovolcà en forma de con truncat, el cim del qual és una caldera de 5 km de diàmetre ocupada per un llac de 380 m de fondària màxima. L'erupció de l'any 969 gità més de 100 km³ de piroclasts, amb un VEI = 7. Les cendres projectades van arribar fins al Japó. Posteriorment ha experimentat altres erupcions, no tan grans, la darrera el 1903. Actualment és vigilat de prop, perquè se sap que la temperatura superficial augmenta, i la muntanya s'alça uns 3 mm cada

El volcà Saint Helens, a l'estat nord-americà de Washington, en plena erupció (1980).

El volcà Pinatubo, fotografiat als primers moments de la gran erupció de l'any 1991.

any a conseqüència de la pressió interna del magma, situat potser a uns 30 km de profunditat. Per altra banda, els arbres moren a causa de les emissions de gasos. Per tot plegat, es tem que podria tenir una gran erupció a curt termini, potser de pocs anys.

Kuwae (Tonga, 1452-1453). L'illa de Tonga és d'origen volcànic, com la major part de les altres illes del Pacífic, des de la de Pasqua fins a Nova Zelanda passant per Hawaii i Tahití. L'erupció del Kuwa'e va atènyer un VEI = 6, i la seva fase més activa durà mesos. El fet que entrés en activitat a mitjan segle XV, juntament amb la durada del seu paroxisme, fa pensar en una possible incidència en el començament de la Petita Edat del Gel.

Huaynaputina (sud del Perú, febrer del 1600). Una altra erupció descomunal, de VEI = 6,4 (una de les més grans del mil·lenni), amb uns 30 km³ de lava i piroclasts ejectats. La data de l'erupció, tant com la quantitat de cendres enviades a l'atmosfera, són compatibles amb el màxim refredament de la Petita Edat del Gel, esdevingut a partir de començaments del segle XVII. Recordem que a partir de l'any 1600, el fred matà la vinya i l'olivera a moltes zones muntanyoses de Catalunya. L'erupció del Huaynaputina, la més gran registrada a Sudamèrica en temps històrics, escampà cendres fins a 500 km lluny. L'esdeveniment fou recollit en una crònica per fra Antonio Mendoza.

Laki (Islàndia, 1783). Constituït per una centena de boques alineades al llarg d'una fractura, entrà en erupció els anys 1783-1784 prop de

Kirkjubaeljarklaustur, una localitat visitada diferents vegades per membres del Centre. Assolí un VEI = 6,2 amb uns 14 km³ de materials ejectats i fou un volcà letal, principalment per l'emissió de gasos tòxics que van causar la mort del 25% de la població humana d'Islàndia, i de més del 80% de les ovelles, el 50% dels bovins i un 50% dels cavalls. Els habitants de Kirkjubaeljarklaustur es van aplegar a l'església pregant per la salvació del poble, i el cert és que el corrent de lava s'aturà, efectivament, abans d'arribar-hi. Es conserva l'emotiu text del sermó adreçat pel pastor als fidels en aquella avinentesa. Si bé la lava es va aturar, les cendres, en canvi, es van estendre fins a molt lluny i, a Anglaterra, els mesos immediatament posteriors al començament de l'erupció van ser coneguts com l'*estiu de la cendra*, per la contínua precipitació de fina pols volcànica.

A més de cendres, el Laki escampà a l'atmosfera 120 milions de tones de SO₂, equivalents al produït per tota la indústria europea en un any, i el núvol tòxic es va detectar a gran distància, fins a Bergen i Praga. L'efecte climàtic fou un llarg període de fred hivernal i de males collites, registrat a molts països, des de la Gran Bretanya i França fins als Estats Units. I és que les grans erupcions a latituds geogràfiques elevades tenen una notable repercussió sobre el clima, fins i tot de zones allunyades.

Tambora (Illa de Sumbawa, 1815). L'erupció d'aquest volcà, situat en una illa a l'est de Java, va ser la més violenta dels temps històrics, superà la del Krakatoa per un factor de 7. Amb un VEI = 7,2 alliberà una energia calculada en 10²⁷ ergs, equivalent a 70.000 bombes atòmiques com la d'Hiroshima, però cal tenir en compte que aquesta energia l'alliberà el Tambora en tot l'episodi eruptiu, mentre que el Krakatoa alliberà la seva pràcticament en una sola explosió. El volum total de materials ejectats pel Tambora s'estima en 160 km³. El volcà, que inicialment assolía una altitud de 4.300 m, quedà reduït a 2.850 m després de l'erupció. Les successives explo-

sions es van poder escoltar des de Sumatra, a més de 2.000 km de distància, i les cendres més pesants van ser projectades fins a 1.300 km. Les més lleugeres, però, van restar en suspensió a l'alta atmosfera durant tres anys pel cap baix, i com a conseqüència es produí un sensible refredament global, que en molts punts va fer baixar la temperatura mitjana fins a 1,3°C per davall dels valors normals. El resultat fou que el clima es tornà més fred, fins al punt que a Anglaterra es va anomenar l'*any sense estiu* el de 1816, i en moltes zones hi va haver fam per les males collites. A Quebec hi ha constància d'una nevada de 30 cm de gruix al mes de juny de 1816.

Es calcula que la cambra de magma estava situada entre 1,5 i 4,5 km de fondària i suportava una pressió de 4 a 5 kilobars. En aquestes condicions, no és d'estranyar l'extremada violència de l'erupció, que originà més de 80.000 víctimes. S'ha parlat també de 120.000, però la xifra sembla més aviat excessiva, tot i que això no es pot assegurar del tot, ja que en aquella època i en aquells països, les estadístiques no tenien la fiabilitat de les actuals.

Krakatoa (Indonèsia, 1883). Cent anys després del Laki, aquest volcà de la petita illa de Krakatu, entre Sumatra i Java, va protagonitzar una de les erupcions més colossals dels temps històrics. Hi havia hagut erupcions anteriors (anys 416, 535 i 1681) però de moderada intensitat. Tot va començar amb terratrèmols premonitoris uns dies abans, i el 26 d'agost hi hagué tres erupcions seguides. El 27 d'agost es produí una explosió d'una intensitat mai vista, que volatilitzà 2/3 parts de l'illa on s'assentava el volcà. L'energia alliberada per l'explosió s'estima en 1,4 × 10²⁶ ergs, equivalents a unes 10.000 bombes com la d'Hiroshima. Fou un episodi de tipus *freato-magmàtic*, en el qual l'aigua infiltrada del mar envaí la cambra del magma i ocupà el volum desallotjat per les tres primeres erupcions. L'escalfament sobtat de l'aigua i el vapor resultant, a enorme temperatura i pressió, van fer esclatar l'illa. Es creu que l'espetec de l'explosió fou el so més potent mai originat a la Terra en temps històrics: va deixar sords, amb trencament dels timpans, mariners situats fins a 40 km de distància, i s'escoltà des de llocs tan allunyats

com l'illa Maurici i Austràlia, a més de 2.600 km. L'explosió també originà un *tsunami* catastròfic, amb una ona frontal de 40 metres d'alçària, que va destruir més de 200 poblacions i causà la mort de 36.000 persones pel cap baix. Un vaixell de guerra, el *Berouw*, va ser arrossegat 3 quilòmetres terra endins, i blocs de corall de 600 tones de pes van ser arrencats del seu jaç i llençats a les costes. El tsunami es va notar al Japó, Hawaii, Califòrnia i Nova Zelanda, i fins i tot a la costa atlàntica de França es van detectar anomalies en la marea.

L'àrea arrasada arribà als 80.000 km², prop de tres vegades Catalunya. El total de materials ejectats s'estima en 21 km³ amb un VEI = 6,3 que sense ser el màxim dels temps històrics, sí que fou el més intens, ja que es va atènyer quasi tot en una única explosió. Les més fines cendres llençades a l'alta atmosfera van restar en suspensió uns 3 anys i originaren a tot el món cels crepusculars de colors virolats. Sembla que el cèlebre quadre *El Crit*, pintat per l'artista noruec Edvard Munch pocs anys després, reflecteix el cel rogenç que es va arribar a veure fins i tot des dels països nòrdics.

Els fragments de lava expulsats pel volcà van viatjar per damunt del mar sobre una capa de vapor sobreescalfat i arribaren fins a les costes de Sumatra. L'efecte sobre el clima es traduí en una sensible minva de temperatura a l'any següent. A partir de 1927, es reinicià l'activitat volcànica, efecte de la qual és l'aparició d'una nova illa, Anak Krakatu, la *filla del Krakatoa*.

Novarupta o Katmai (Alaska, 1912). Amb un VEI = 6,1 el Novarupta ejectà prop de 13 km³ de materials, la major part en forma de cendres. De l'erupció en resta un cràter de 3 × 4 quilòmetres i una fondària de 600 metres. En els moments de màxima intensitat (6 a 8 de juny) el volcà llençava piroclasts fins a 20 km al voltant, i la columna de fums i cendres assolía 30 km d'altitud. Els volcans situats a latituds geogràfiques elevades tenen un notable impacte sobre el clima global, com hem vist en parlar del Laki, fins al punt que l'erupció del Novarupta s'ha pogut relacionar amb alteracions climàtiques al nord d'Àfrica.

Mount Saint Helens (Estat de Washington, EUA, 1980). L'erupció del Saint Helens ha estat la primera de gran envergadura dels temps actuals. A l'època de l'erupció portava 123 anys inactiu, i l'entrada en activitat va ser precedida de dos mesos de terratrèmols premonitoris i emissions de vapor, originades per injecció de magma a poca profunditat. El total de materials ejectats arribà a 4 km³ i la columna de fums i cendres fines s'enfilà a una altitud de 20 km. L'erupció assolí un VEI = 5,6, força inferior als de les revisades fins aquí, i els efectes immediats van ser la projecció de 540 Tm de cendres sobre una àrea de 60.000 km² (el doble de Catalunya), la destrucció de 600 km² de boscos, de 47 ponts, 27 km de via fèrria i 300 km d'autopistes. La mort de milers d'animals salvatges (cèrvols, óssos) i la pèrdua de 57 vides humanes, entre elles les del vulcanòleg David A. Johnson i el fotògraf del *National Geographic* Reid Blackburn, que van seguir de prop el fenomen, èmuls ambdós de Plini al segle XX. Un mes després de l'erupció, la lava ejectada estava encara entre 300 - 400 graus de temperatura.

Pinatubo (Illa de Luzón, Filipines, 1991). La del Pinatubo és fins ara la darrera gran erupció dels nostres temps, i ha estat molt ben estudiada. Després de 5 o 6 segles d'inactivitat, el volcà començà a despertar-se al maig de 1990 amb una sèrie de terratrèmols premonitoris, succeïts fins al març de 1991. Entrà en erupció amb una seguit de grans explosions, que van projectar materials fins a 34 km d'alçària, i van escampar cendres sobre una àrea de 125.000 km² que van contribuir al descens de la temperatura global en 0,5°C. Entre els materials ejectats cal esmentar 20 milions de tones de CO₂, amb una sensible influència en la minva de la capa d'ozó. S'estima també que el Pinatubo va expel·lir a l'espai 800.000 Tm de zenc, 600.000 Tm de coure, 550.000 Tm de crom i 300.000 Tm de níquel, amb quantitats inferiors de plom, arsènic, cadmi i mercuri. El total de materials ejectats fou de 10 km³, amb un VEI = 6.

L'erupció del Pinatubo va causar la pèrdua de 800 vides humanes i molts milers de desplaçats, però si s'hagués produït un segle abans, la mortalitat hauria estat potser incomparablement més elevada.

En l'actualitat, aquest volcà segueix més o menys actiu.

Etna (Sicília). Cloem aquesta relació de grans erupcions amb l'Etna que, malgrat que no ha tingut mai cap episodi cataclísmic, almenys en temps històrics, és el volcà més cèlebre d'Europa i potser el més ben estudiat. A la mitologia grega, Etna era una nimfa, filla dels déus Cronos i Gea. El déu Hefaistos (el Vulcà dels romans) tenia la seva farga al fons del volcà.

Posteriorment, l'Etna va rebre el nom (que encara conserva) de *Gibellu*, derivat, sembla, de l'àrab *djebel*, muntanya. Situat a llevant de l'illa de Sicília, assoleix actualment 3.340 m, altitud variable i modificada per les periòdiques erupcions. L'activitat volcànica va començar fa uns 500.000 anys, però no en el punt actual sinó sota el mar, i el punt actiu s'ha desplaçat cap a ponent progressivament. Fa uns 170.000 anys s'inicià al lloc on és ara. Actualment té quatre boques principals: el cràter NW, la Voragine, la Bocca Nuova i el cràter SW, a més de nombrosos cons adventicis.

La primera erupció coneguda dels temps històrics, glosada pel poeta llatí Virgili, data de l'any 475 aC, i des d'aleshores fins als nostres dies ha entrat en activitat més de 100 vegades. Important va ser l'erupció de l'any 1669, que ejectà 800 milions de m³ de piroclasts i sepultà la vila de Nicolosi. La de l'any 1928 destruí Mascali. Més modernes han estat la de 1949, la de 1971 que va destruir el funicular, la de 1981-1983, que amenaçà Zalferana i la de 1991-1993, una de les més violentes de les conegudes, que expel·lí una columna de fum i cendres visible des del nord d'Àfrica. Hi ha hagut després algunes petites erupcions, de les quals la darrera ha estat la de 2007. En realitat, l'Etna no està adormit gairebé mai, i darrerament torna a donar senyals d'activitat.

Manel Cortès

Nota: L'autor d'aquestes ratlles no és geòleg ni menys encara vulcanòleg. Només li escau el títol (que ell es dona a si mateix) de tastaolletes. Per aquest motiu, demana perdó per haver gosat perpetrar aquest text sobre volcans, tot i essent profà en la matèria.

Marxa de regularitat de les terres de Lleida

El cap de setmana del 13 i 14 de novembre de 2010, es va celebrar la 33a edició de la Marxa de Regularitat de les Terres de Lleida. Enguany els organitzadors de la prova, puntuable per a la Copa Catalana de Marxes Tècniques Regulades, va escollir un itinerari que ha donat a conèixer l'extrem sud-occidental del Pallars Jussà, al nord del Montsec d'Ares i gairebé al límit del Principat.

La sortida es donava a Castellnou de Montsec, tot seguit es va davallar cap a Sant Esteve de la Sarga per remuntar suaument fins a l'ermita de la Fabregada (romànica del segle XII), on els participants van poder reprendre forces abans de continuar fins al tercer poble de la contrada, Alsamora. Després d'un curt descens s'inicià un tram de pujada fins al Portell de la Clua, magnífic mirador d'un Pirineu que ja es comença a blanquejar; una ràpida davallada fins arribar a la Clua, el punt més baix de tot l'itinerari, des d'on calia remuntar tot el que s'havia anat baixant fins retornar a Castellnou, tot passant pel darrer dels poblets d'aquest racó de món, la Torre d'Amargós. Les panoràmiques observades i el bon temps que ens va acompanyar de ben segur que van fer gaudir d'una molt bonica excursió a tots els participants.

Enguany mereixen una menció a part els resultats obtinguts pels socis del nostre club ja que, a més de guanyar en la classificació per entitats, també han ocupat les quatre primeres posicions en la classificació final que podeu consultar en el quadre adjunt.

Moltes gràcies a tots els que vau participar i col·laborar en l'organització d'aquesta marxa, esperem que ens retrobem l'any vinent.

Josep Lluís Gàzquez

Jordi Climent que juntament amb Xavier Barceló guanyaren la marxa.
Foto: Joan Laso

Resultats

Ordre	Dorsal	Participant	Entitat	Participant	Entitat	Punts
1	8	Jordi Climent Llordés	C.Exc. Lleida	Xavier Barceló Clota		14
2	6	Josep Lluís Gàzquez Pons	C.Exc. Lleida	Carme Casals Argilés	C.Exc. Lleida	16
3	7	Josep Godoy Fumat	C.Exc. Lleida	Pilar Dominguez Torres	C.Exc. Lleida	18
4	32	Neus Martinez Castellnou	C.Exc. Lleida	Joan Laso Miret	C.Exc. Lleida	21
5	3	Francesc Sendrós Pijuan	C.Exc. Guissonen	Anna Pijuan Borrell	C.Exc. Guissonen	22
6	26	Jesus Culleré Moragues	G.Exc.Serralada	Conxita Monfà Solé	G.Exc.Serralada	22
7	25	Miquel Llobet Massanés	C.Exc. Avinyó	Josep M ^a Chaves Castillo	C.Exc. Avinyó	22
8	2	Lluís Garrofé Cònsul	C.Exc. Lleida	Jaume Brescó Aguadé	C.Exc. Lleida	23
9	23	Jordi Bartomeu Prat	C.Exc. Avinyó	Marc Costa Monros	C.Exc. Avinyó	27
10	22	M ^a Angels Escala	C.Exc. Avinyó	Maria Manubens	C.Exc. Avinyó	27
11	13	Begoña Capdevila Lopez	C.Exc. Lleida	Trini Novo Mendez	C.Exc. Lleida	27
12	19	Robert Marsellés Fontanet	C.Exc. Lleida			29
13	24	Lourdes Navarra Mestre	C.Exc. Lleida	Glòria Bonafonte	C. Aritjol	29
14	9	Miquel Cinca Casanovas	C. Exta. Ripoll	Monste Cinca Pato	C. Exta. Ripoll	31
15	10	Regina Hernandez Barber	C.Exc. Lleida	Josep Farré Ganduxé	C.Exc. Lleida	32
16	16	Oriol Tomas Sanchez	U.E.C. Cornellà	Albert Tomas Sanchez	U.E.C. Cornellà	32
17	33	Joan Viladrich Cases	C.Exc. Avinyó	Josep M ^a Costa Jimenez	C.Exc. Avinyó	35
18	31	Joan Torres Pascual	C.Exc. Lleida	Conchita Guiu Estangui		35
19	27	Atilà Costa Caixach	C.Exc. Avinyó	Marian Rojas	C.Exc. Avinyó	35
20	1	Carlos Andres Vargas Pal	C.E.Catalunya	Jordi José Faidella	C.E.Catalunya	35
21	18	Joan Ramon Segura Radig	C.Exc. Lleida	Antoni Satorra Vallverdú	C.Exc. Lleida	37
22	29	Antoni Monrós Audí	C.M.l'Hospitalet	Elisenda Gil Lage	C.M.l'Hospitalet	38
23	30	Feliu Izard Forrellad	C.Exc. Lleida	Ares Izard Forrellad	C.Exc. Lleida	40
24	21	Toni Careta Pons	C.Exc. Avinyó	Adela Plans Soler	C.Exc. Avinyó	42
25	14	Joana Gàzquez Ciutat	C.Exc. Lleida	Rosa Guivernau Huguet	C.Exc. Lleida	42
26	20	Santiago Moros Vela	C.Exc.Parets del	Maria José Español Suarez	C.Exc.Parets del	43
27	15	Blai Sales Chafer	C.Exc. Lleida	Dolors Arbonés Esteve		48
28	17	Camil Costa Caixach	C.Exc. Avinyó	Manel Galante Estevez	C.Exc. Avinyó	50
29	5	Joan Domenec Ticó		Fonsanta Espluga Fernandez		53
30	28	Abel Cauafapé Rius	C.Exc. Lleida	Marc Cauafapé Poca	C.Exc. Lleida	60
31	12	Alba Muro Figueras	C.Exc. Lleida	Jesus Muro	C.Exc. Lleida	60
32	4	Xavier Masfret Gutierrez	C.Exc. Lleida	Ariadna Sanchez Soteras	C.Exc. Lleida	60
33	11	Blai Grau Solsona	C.Exc. Lleida	Pauli Grau Masip	C.Exc. Lleida	165

LLIBRERIA TURÍSTICA

REVISTES DE VIATGES · LLIBRES I GUIES TURÍSTIQUES

· GUIES D'ALLOTJAMENTS I D'OCI · MAPES DE CARRETERES I DE MUNTANYA

· CARTOGRAFIA DIGITAL I EN RELLEU · RUTES SENDERISME

· RUTES EN BTT · RUTES EN AUTOMÒBIL I EN 4x4 · RUTES D'HIVERN I D'ESCALADA

· VÍDEOS I DVD · AMPLIACIÓ DE FOTOGRAFIES

C/ Ramon Llull, 8, baixos · 25008 · Lleida · Tel.: 973 241 267 · Fax: 973 241 267

Rambla Ferran, 10 1-7 - 25007 LLEIDA

Tel.: 973 23 62 07

info@pardogestio.com

V I D A D E L C E N T R E

Apunts i comunicacions

SECCIÓ BIBLIOTECA:

Llibres nous que podeu consultar a la nostra biblioteca del CEL:

- Argentina-Chile. Guia de esquí andino
- Autorrescate en barrancos
- España I. Mitad Norte. senderos de montaña
- España II. Mitad Sur.
- Mi Montaña. Premio Desnivel de Literatura
- Barranquismo en Aínsa y alrededores
- Vías Ferratas y Caminos equipados. 65 itinerarios
- Vall de Boí. Escalades en gel
- Esquí de montaña en Sierra Nevada
- Muntanya amb esquís. Manual
- Morocco Overland (anglès)
- Escalades a Sant Benet (Montserrat)
- Cerdanya. 224 itineraris als 70 cims principals
- Rutas en Bici de montaña por España
- Escaladas en Castellón
- La Plantació (Escalades a Montserrat)
- Escalada en Rodellar
- Guia de escaladas en Rodellar
- Lleida Climbs
- 100 escaladas clásicas de España
- Perú. 15 trekkings y 45 ascensiones
- La Alta Ruta de los Cátaros
- Xarxa catalana de senders i rutes temàtiques
- ¿Quién dijo miedo? Estrategias psicológicas
- La travessa de la Costa Brava
- Aprender a escalar en rocódromo
- Baix Penedès i la Serra de Montmell
- Guia Alpina de la Cerdanya
- Mallorca. 22 itineraris por la Serra de Tramontana
- Montserrat. 20 itineraris pel Parc Natural
- Monte Perdido. 5 vías a la cumbre
- Estanys de l'Alta Cerdanya, Capcir, Arieja i Andorra
- El Danubio en bici
- Mallorca en bicicleta de montaña
- Montañas de España. Rutas, paseos y aventuras
- Bouldertopo Suiza (anglès-francès-alemany)
- A peu per l'Alta Garrotxa. Cossetània núm. 110
- L'Alt Solsonès. Rases i cims. Cossetània núm. 111
- Serres de Cardó i del Boix. Cossetània núm. 112
- L'Alta Vall de Cardós. Cossetània núm. 113
- Pel Matarranya en BTT. Cossetània núm. 114
- La Vall del Fluvià en BTT. Cossetània núm. 115
- Mapa Piolet Caminant per Vilaplana
- Mapa Piolet Font-rubí i Serra de la Llacuna
- Mapa Piolet Sierra Nevada
- Mapa Piolet Setau Sageth (Val d'Aran)
- Mapa Vistabella del Maestrat (Com. Valenciana)
- Mapa Alpina la Ruta de l'Ermità
- Mapa Alpina CadiBike
- Mapa Alpina el Pas del Temps
- Mapa Alpina Pedals d'en Serrallonga
- Pyrenees Rock (Retornat)

ARESTA

LA REVISTA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA - IV ÈPOCA - GENER-FEBRER 2011 - Núm. 109
Subscripció anual: 20 € / Preu exemplar: 4 €